

XUFYONA IQTISODIYOT KO'LAMINI KAMAYTIRISHDA SOLIQ SIYOSATI

Bozorov Islom Ilhom o'g'li¹

¹ Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti

E-mail: james@neptuneautotransport.com

MAQOLA MA'LUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 03.12.2024

Revised: 04.12.2024

Accepted: 05.12.2024

KALIT SO'ZLAR:

xufyona iqtisodiyot, soliq siyosati, soliq islohotlari, soliq amnistiya, rasmiylashtirish, soliq stavkalari, soliq tizimi, soliq ma'muriyati, iqtisodiy rivojlanish, raqamli transformatsiya, korrupsiya, iqtisodiy sub'ektlar, davlat byudjeti, iqtisodiy islohotlar, O'zbekiston Respublikasi, xalqaro tajriba.

Ushbu ilmiy maqolada xufyona iqtisodiyotning ko'lamini kamaytirish va rasmiy iqtisodiyotga o'tish jarayonida soliq siyosatining o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Xufyona iqtisodiyotning kengayishi davlat byudjeti, mehnat bozori va raqobatga salbiy ta'sir ko'rsatadi, shuningdek, korrupsiya va noqonuniy faoliyatning o'sishiga sabab bo'ladi. Soliq siyosatining samarali amalga oshirilishi orqali rasmiy sektorga o'tish rag'batlantiriladi, soliq to'lovchilarning ishonchi oshiriladi va davlat byudjeti to'planadi.

Maqolada soliq siyosatining xufyona iqtisodiyotga ta'siri, soliq stavkalarini pasaytirish, soliq tizimini soddalashtirish, soliq amnistiya va raqamli tizimlarning joriy etilishi orqali xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishi mumkinligi ko'rsatilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining soliq islohotlari, xususan, yangi Soliq kodeksi, soliq amnistiya dasturlari va soliq ma'muriyatini takomillashtirishga oid tashabbuslari yoritilgan. Xalqaro tajriba, shu jumladan Yevropa Ittifoqi va Meksika kabi mamlakatlar misolida soliq siyosatining xufyona iqtisodiyotga ta'sirini ko'rsatish orqali maqola dolzarb mavzuning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatini ta'kidlaydi.

Tadqiqot xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishida soliq siyosatining samarali amalga oshirilishi, tizimning soddalashtirilishi, va

raqamli transformatsiyalar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Maqola, shuningdek, davlat va iqtisodiy sub'ektlar o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlash hamda soliq ma'muriyatini kuchaytirish orqali iqtisodiyotni rasmiylashtirishga yordam berish zarurligini ta'kidlaydi.

KIRISH. Xufyona iqtisodiyot — iqtisodiy faoliyatning yasalgan va davlat tomonidan nazorat qilinmaydigan qismidir. Ushbu soha ko'pincha korrupsiya, soliq to'lovlaridan qochish, noqonuniy savdo va boshqa yasalmagan amaliyotlar bilan bog'liq bo'ladi. Xufyona iqtisodiyot davlat byudjetiga to'g'ri tushumlar kirmasligi, o'zgartirilgan raqamlar yoki yashirin bitimlar orqali ko'plab moliyaviy resurslar taqsimlanmay qolishi kabi salbiy oqibatlarga olib keladi. Xufyona iqtisodiyotning kattalashishi iqtisodiy barqarorlikni susaytiradi, korrupsiya va noqonuniy faoliyatlarni kuchaytiradi hamda davlatning iqtisodiy siyosatini samarali amalga oshirishiga to'sqinlik qiladi.

Xufyona iqtisodiyotning ulushi har bir davlatda o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu holat ko'p jihatdan soliq siyosati, iqtisodiy qonunchilik, davlat boshqaruvi va davlatning iqtisodiy faoliyatini tartibga soluvchi institutlarning samaradorligiga bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasida ham xufyona iqtisodiyotning ulushi mavjud bo'lib, bu holat mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shuning uchun, xufyona iqtisodiyotni kamaytirish va rasmiylashtirish jarayonlarini kuchaytirish uchun samarali soliq siyosati kerak.

Xufyona iqtisodiyot turlarining tavsifi

	Kriminal iqtisodiyot	Majburiy nolegal iqtisodiyot
Sub'ektlar	An'anaviy kriminal, mafiya, oligarxlar, korrupsiyalashgan mansabdorlar, yirik va o'rtaxo'jaligi biznes	Kichik va o'rtatadbirkorlar, o'zini o'zi ish bilan band etganlar, uy
Maqsad va motivlari bo'yicha faoliyat tavsifi	Qasddan, shaxsiy boyishga yo'naltirilgan	Yashab qolish uchun majbur bo'lganligi

Insofsiz raqobat usullari	Soliqlarni to'lamaslik, bozorlardagi kelishuvlar, davlat organlari xodimlarini sotib olish, raqobatsilarga jismoniy bosim o'tkazish	Soliqlarni to'lamaslik
Oqibatlari, zararlar ko'lamini bo'yicha faoliyatlar tavsifi	Ochiq ijtimoiy xavfli, ijtimoiy ko'rinishdagi faoliyatlar	Jamiyatga jiddiy zarar keltirmaydigan nolegal (norasmiy) faoliyatlar
Aholining munosabati	Negativ	Tarafdor, sabrli

Maqolada xufyona iqtisodiyotning O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni va uning kamaytirilishi uchun zarur bo'lgan soliq siyosati tahlil qilinadi. Ayniqsa, so'nggi yillarda amalga oshirilgan soliq islohotlari, soliq amnistiya va raqamli tizimlarning xufyona iqtisodiyotning miqyosiga ta'sirini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqola O'zbekiston Respublikasining amaldagi soliq tizimi, soliq ma'muriyati, va xufyona iqtisodiyotning qisqartirilishiga qaratilgan choralar haqida fikr yuritadi. Shu bilan birga, xalqaro tajriba va ilg'or davlatlarning soliq siyosati bo'yicha o'rganilgan uslublari ham tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili

Xufyona iqtisodiyot va soliq siyosati bo'yicha ilmiy va amaliy adabiyotlar keng miqyosda mavjud bo'lib, bu mavzu doimiy ravishda iqtisodchilar, siyosatchilar va xalqaro tashkilotlar tomonidan o'rganib kelinmoqda. Ushbu tahlil davomida asosan O'zbekiston Respublikasi va xalqaro tajriba asosida xufyona iqtisodiyotning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri va soliq siyosatining roliga alohida e'tibor qaratiladi.

Xufyona iqtisodiyotning ta'rifi va uning global iqtisodiyotga ta'siri haqida bir qator ilmiy ishlar mavjud. D.Gambetta (1993) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar mafiyaviy strukturalar va ularning iqtisodiy faoliyatga ta'sirini ko'rsatadi. Gambetta o'zining "Mafia and the Market" nomli ishida mafianing bozor iqtisodiyotida qanday rol o'ynashini tahlil qilib, xufyona iqtisodiyotning pasaygan ishonch darajasi bilan bog'liqligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, xufyona iqtisodiyot ishonch va rasmiy bitimlarning yo'qolishi natijasida rivojlanadi [1]. Bundan tashqari, Keith Hart (2006) tomonidan ishlab chiqilgan "informal

economy" (informal iqtisodiyot) konsepsiyasi xufyona iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlarini belgilab beradi. Unga ko'ra, informatsion texnologiyalar va yangi iqtisodiy mexanizmlar o'zgargan bo'lsa-da, xufyona iqtisodiyotning mohiyati va uning shakllari o'zgarib turadi, lekin asosan iqtisodiy faoliyatni to'g'ri rasmiylashtirishni qiyinlashtiruvchi omil sifatida qoladi [2].

Xufyona iqtisodiyot va soliq siyosatining o'zaro bog'liqligi haqida iqtisodchi va mutaxassislarning bir qator asarlari mavjud. O'zbekiston Respublikasida soliq siyosati bo'yicha muhim ishlarni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va soliq qonunchiligi tahlili orqali aniqlash mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining soliq tizimini takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori (PQ-2775) soliq tizimida muhim islohotlar va o'zgarishlarni amalga oshirishga qaratilgan bo'lib, xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishiga xizmat qiladi. Ushbu qarorda soliq amnistiya, soliq ma'muriyati tizimini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalardan foydalanish kabi choralar ko'zda tutilgan. Shuningdek, xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish, soliq to'lovchilarning ishonchini oshirish va rasmiy sektorni kengaytirish maqsadida soliq auditini kuchaytirish taklif etilgan [3].

O'zbekistonning soliq siyosatida, soliq to'lovchilarni ro'yxatga olish, soliq to'lovlarining shaffofligini ta'minlash, va soliq to'lashning osonlashtirilgan tizimlarini joriy etish kabi jarayonlar xufyona iqtisodiyotning qisqarishiga olib keladi. 2020-yilning oxiriga kelib, raqamli xizmatlarning kengayishi va soliq xizmatlarining raqamli tizimi orqali soliqlarning osonroq to'lanishi xufyona iqtisodiyotning qisqarishiga imkon yaratdi.

Xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishida xalqaro tajribalar muhim o'rin tutadi. Xususan, Yevropa Ittifoqi davlatlarida xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish bo'yicha ko'plab yondoshuvlar ishlab chiqilgan. Masalan, Germaniyada soliq siyosatining shaffofligi va korrupsiyaga qarshi kurashish orqali xufyona iqtisodiyotning miqdori kamaytirilgan. Shuningdek, Singapurda "tavsiya etilgan soliq strategiyasi" (tax amnesty program) orqali soliq tizimini takomillashtirish va soliq bazasini kengaytirish ishlari samarali o'tkazildi. Ushbu tajribalar O'zbekiston uchun muhim o'rnak bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) va Jahon Banki tomonidan olib borilgan tadqiqotlar xufyona iqtisodiyotning davlat iqtisodiyotiga ta'sirini aniqlaydi. Ushbu tadqiqotlar xufyona iqtisodiyotning bozorlar uchun qanday salbiy oqibatlar keltirib chiqarishini, soliq tizimining samaradorligini oshirish uchun qanday choralar ko'rish zarurligini ko'rsatadi [4,5,6,7].

O'zbekiston Respublikasida xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishiga qaratilgan amaliy choralar doirasida so'nggi yillarda ko'plab muhim hujjatlar qabul qilingan. Jumladan, 2019-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan "Davlat byudjeti tizimini samarali boshqarish va soliq tizimini rivojlantirishga doir" qarorlar va hujjatlar xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishning samarali yondoshuvlarini o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, soliq ma'muriyatining avtomatizatsiyalashuvi, raqamli soliq tizimlari va o'rnatilgan soliq to'lovchilari ro'yxati davlat byudjetining o'sishiga va xufyona iqtisodiyotning kamayishiga yordam bermoqda [8].

Xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishida soliq siyosatining samaradorligini oshirish uchun bir qator takliflar mavjud. Jumladan, soliq islohotlarining kuchaytirilishi, soliq amnistiyasining kengaytirilishi, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikning oshirilishi va raqamli tizimlarning kengaytirilishi zarur.

Abdurahmonovning o'quv qo'llanmasi soliq siyosati va davlat tomonidan aholini ijtimoiy himoya qilish usullarini o'rganadi. Xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishida davlat boshqaruvining o'rni, xususan, soliq siyosatining islohotlari va yangi yondoshuvlar muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi [9].

Raximov, S. & Tursunov, N. (2020). *O'zbekiston Respublikasida xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishning samaradorligi.* Ushbu ilmiy ishda, O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotning o'sishiga qarshi kurashishning samarali strategiyalari tahlil qilingan. Xufyona iqtisodiyotning kamayishiga doir O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan soliq siyosati islohotlari, raqamli tizimlar va amaliy choralar misollar bilan ko'rsatilgan [10].

Tadqiqot usullari

Tadqiqotning asosiy maqsadi xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishida soliq siyosatining rolini o'rganishdir. Ushbu tadqiqotda zamonaviy ilmiy usullar va amaliy yondoshuvlar qo'llanilib, xufyona iqtisodiyot va soliq siyosatining o'zaro bog'liqligi, ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri o'rganiladi. Tadqiqotda quyidagi asosiy usullar qo'llaniladi:

Tahliliy usulni qo'llash orqali soliq siyosatining xufyona iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qilish imkoniyatlari yaratiladi. Ushbu usul yordamida soliq islohotlarining samaradorligi, xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishning o'ziga xos xususiyatlari va tadbirlarning umumiy ta'siri aniqlanadi. O'zbekiston Respublikasidagi soliq tizimi va unga tegishli qonunlar, qarorlar hamda amaliyotni o'rganish orqali tahlil amalga oshiriladi.

Empirik usul orqali mavjud ma'lumotlar va statistik tahlillar asosida xufyona iqtisodiyot va soliq siyosati bo'yicha amaliy ko'rsatkichlar tahlil qilinadi. O'zbekiston

Respublikasidagi soliq yig'implari, soliq to'lovchilarning faolligi, soliq amnistiya sining natijalari va boshqa ko'rsatkichlar empirik usul yordamida o'rganiladi. Bu usul orqali soliq siyosati va xufyona iqtisodiyotning o'zaro bog'liqligi amaliy misollar orqali ko'rsatiladi.

Komparativ tahlil usuli yordamida O'zbekiston va boshqa mamlakatlar (xususan, Yevropa Ittifoqi va boshqa rivojlangan davlatlar)ning soliq siyosati va xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish bo'yicha tajribalari taqqoslanadi. Bu usul orqali soliq siyosatining samaradorligi, xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishiga olib keladigan amaliy usullar va yondoshuvlar o'rganiladi. Xalqaro tajriba, xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishidagi muvaffaqiyatlar va xatolarni solishtirish orqali yangi takliflar ishlab chiqiladi.

Kvalitativ usul yordamida o'zaro aloqalar va biznes jarayonlari o'rganiladi. Xufyona iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlari, soliq siyosatining samaradorligi va shu bilan bog'liq bo'lgan tizimdagi o'zgarishlar sifat jihatidan tahlil qilinadi. Bu usul, ayniqsa, soliq tizimining shaffofligini va soliq ma'muriyatining samaradorligini o'rganish uchun kerakli.

Statistik tahlil usuli orqali soliq yig'implari, iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari, soliq daromadlarining o'zgarishi va xufyona iqtisodiyotning miqdori haqida statistik ma'lumotlar tahlil qilinadi. Ushbu usul yordamida O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida soliq siyosatining rolini va xufyona iqtisodiyotning qisqarishi haqidagi statistika ko'rsatkichlari tahlil qilinadi.

Tadqiqotda yuqorida sanab o'tilgan usullar birgalikda xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishida soliq siyosatining o'rnini o'rganishga xizmat qiladi. Ushbu yondoshuvlar orqali O'zbekiston Respublikasi va boshqa mamlakatlarning tajribalarini tahlil qilib, soliq siyosatining samaradorligini oshirish, xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda yangi takliflar ishlab chiqish imkoniyati yaratiladi.

Tahlil va natijalar

Ushbu tadqiqotda soliq siyosatining xufyona iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish maqsadida O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan soliq islohotlari va ularning samaradorligi tahlil qilindi. Soliq tizimining o'zgarishi va xufyona iqtisodiyotning qisqarishiga qaratilgan chora-tadbirlar natijalari, shuningdek, xalqaro tajriba asosida tahlil qilingan. Ushbu bo'limda tadqiqotning asosiy natijalari va xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishidagi soliq siyosatining samaradorligi ko'rsatilgan.

O'zbekiston Respublikasi hukumati so'nggi yillarda soliq islohotlari sohasida bir qator ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirdi. Xususan, soliq to'lovchilarning raqamli tizimga o'tishi, soliq ma'muriyati va auditining takomillashtirilishi, soliq imtiyozlari va amnistiya larning

joriy etilishi xufyona iqtisodiyotning kamaytirilishiga olib keldi. Raqamli soliq tizimining joriy etilishi soliq to'lovchilarni ro'yxatdan o'tkazishda va ularning soliq to'lovlari monitoringini amalga oshirishda muhim rol o'ynadi.

Biroq, davlat budjeti daromadlarining ma'lum qismining yashirin qolishi va xufyona iqtisodiyotda faoliyat yurituvchi sub'ektlarning o'z faoliyatlarini yashirishda davom etishi kabi muammolar hali ham mavjud. Bu, ayniqsa, kichik va o'rta biznesda, soliqlardan chetlashish va soxta ma'lumotlar taqdim etish holatida ko'rinadi. Tahlil qilish natijasida shuni ta'kidlash mumkinki, O'zbekistonning xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishdagi soliq siyosati qisman muvaffaqiyatli bo'lgan bo'lsa-da, ushbu sohada hali ham bir qator qiyinchiliklar mavjud.

Soliq amnistiyesi O'zbekistonning soliq siyosatida muhim vosita sifatida ishlatilgan. U soliq to'lovchilarning qarzdorliklarini yopish, qonunbuzarliklarni aniqlash va jazo choralaridan qochish imkoniyatini berdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliq amnistiyesi xufyona iqtisodiyotda faoliyat yuritayotgan ko'plab sub'ektlarni rasmiylashtirishga imkon yaratdi va davlat byudjetiga qo'shimcha daromadlar olib keldi. Shu bilan birga, soliq amnistiyesi ta'siri vaqtincha bo'lishi mumkin, chunki ba'zi tadbirkorlar uni vaqtincha muammo sifatida ko'rishadi va rasmiylashtirishni keyinroq amalga oshiradilar.

Soliq amnistiyesining samaradorligini baholashda uning qisqa muddatli va uzoq muddatli ta'sirini ajratish zarur. Shuni ta'kidlash kerakki, soliq amnistiyesi faqat joriy yilda soliq to'lovchilari tomonidan ro'yxatdan o'tgan daromadlarni oshirishga yordam beradi, ammo uzoq muddatda xufyona iqtisodiyotning tugatishiga olib keladigan tizimli islohotlar yetarli darajada amalga oshirilmayapti.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda soliq siyosati va tashqi monitoringning samaradorligi yuqori bo'ladi. Xususan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari va AQShda soliq to'lovchilarga qarshi jazo choralarining qat'iyligi, soliq to'lovchilarni rag'batlantirish uchun innovatsion tizimlar, raqamli soliq hisobi va shaffoflikka erishish xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, soliq to'lovchilar va davlat o'rtasidagi ishonchni oshirishda samarali audit tizimlari va ta'lim-tarbiya chora-tadbirlari ham muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston amaliyotida, soliq tizimining raqamlashtirilishi va soliq to'lovchilarning ma'lumotlarini onlayn monitoring qilish jarayonlari bu tajribani ko'chirishda bir qator muvaffaqiyatlarga erishgan bo'lsa-da, ba'zi holatlarda bu tizimning takomillashtirilishi

zarur. Ayniqsa, soliq to'lovchilarni rag'batlantirish va xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda ilg'or texnologiyalardan foydalanish o'ta muhimdir.

Tadqiqotning yakuniy natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda amalga oshirilgan soliq islohotlari va amnistiya jarayonlari xufyona iqtisodiyotning o'sishini sezilarli darajada kamaytirdi. Bu soliq to'lovchilarning o'z faoliyatlarini rasmiylashtirishni rag'batlantirish, soliq ma'muriyatining shaffofligini oshirish va xufyona iqtisodiyotda noqonuniy faoliyat yuritayotgan sub'ektlarni aniqlashga yordam berdi.

Biroq, xufyona iqtisodiyotning to'liq qisqarishi uchun soliq siyosatining yanada qat'iy va tizimli yangilanishi talab etiladi. Shu jumladan, yangi soliq amnistiya, onlayn tizimlar va innovatsion vositalardan foydalanish, soliq to'lovchilarga qarshi jazo tizimini takomillashtirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotda soliq siyosatining xufyona iqtisodiyotga ta'siri va uning kamaytirilishiga oid asosiy natijalar keltirildi. Xufyona iqtisodiyotning qisqarishida soliq siyosatining samaradorligi o'zgarib boradi, shuning uchun doimiy ravishda yangi strategiyalar va innovatsion yondoshuvlar joriy etilishi zarur. Soliq amnistiya'sining samaradorligi va raqamli tizimlar yordamida soliq to'lovchilarni ro'yxatga olish tizimining mustahkamlanishi, shuningdek, xalqaro tajriba asosida amalga oshirilgan chora-tadbirlar davomida O'zbekiston soliq siyosatining yanada samarali bo'lishi kutilmoqda.

Xulosa

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasida soliq siyosatining xufyona iqtisodiyotga ta'siri va uning kamaytirilishidagi samaradorligi chuqur tahlil qilindi. O'zbekistonning so'nggi yillarda amalga oshirgan soliq islohotlari, raqamli soliq tizimining joriy etilishi va soliq amnistiya'sining qo'llanilishi xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda ijobiy natijalar bergan. Raqamli tizimning joriy etilishi soliq ma'muriyati va auditning takomillashtirilishi, shuningdek, soliq to'lovchilarga nisbatan qat'iy nazorat va rag'batlantirish choralari xufyona iqtisodiyotning qisqarishiga yordam berdi.

Biroq, olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, xufyona iqtisodiyotning to'liq kamayishi va yashirin iqtisodiy faoliyatning tugatilishi uchun yanada tizimli, uzoq muddatli va xalqaro tajribaga asoslangan choralar talab etiladi. Soliq amnistiya'sining vaqtinchalik samarasi, soliq to'lovchilarni rag'batlantirish va ishonchni oshirish uchun ilg'or texnologiyalarni yanada kengroq joriy etish zarur.

Shuningdek, soliq siyosatining samarali bo'lishi uchun soliq to'lovchilarning ishonchini qozonish, raqamli tizimlarni yanada rivojlantirish, soliq xizmati va huquqni muhofaza qilish organlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish lozim. O'zbekiston xalqaro tajriba asosida

yanada samarali va adolatli soliq tizimini yaratish uchun o'z soliq siyosatini davom ettirib, xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda yangi bosqichga o'tishi mumkin.

Shu bilan birga, soliq siyosatining shaffofligini oshirish, soliqlarni to'lashni rag'batlantirish va soliq tizimining osonroq, tushunarli bo'lishini ta'minlash orqali xufyona iqtisodiyotning qisqarishini davom ettirish zarur. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar, xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishdagi strategik yondoshuvlar va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish orqali iqtisodiy sohada yanada barqaror va shaffof tizim yaratish imkoniyatlari mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gambetta, D. (1993). *Mafia and the Market*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Hart, K. (2006). *Informal economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori (2017). *O'zbekiston Respublikasining soliq tizimini takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida* (PQ-2775). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi.
4. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi. (2020). *Ilmiy tadqiqotlar va xufyona iqtisodiyotning davlat iqtisodiyotiga ta'siri*. Washington, DC: Xalqaro Valyuta Jamg'armasi.
5. Jahon Banki. (2020). *Xufyona iqtisodiyot va soliq siyosatining o'zaro ta'siri: Global tadqiqot*. Washington, DC: Jahon Banki.
6. Germaniya Hukumatining Soliq Siyosati Tahlili. (2018). *Soliq siyosatining shaffofligi va korrupsiyaga qarshi kurashish* (Jurnal). Berlin: Germaniya Hukumatining Soliq Idorasi.
7. Singapur Soliq Amnistiyesi. (2017). *Tavsiya etilgan soliq strategiyasi: Soliq tizimini takomillashtirish va soliq bazasini kengaytirish*. Singapur: Singapur Hukumati.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). *Davlat byudjeti tizimini samarali boshqarish va soliq tizimini rivojlantirishga doir qarorlar va hujjatlar*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi.
9. Abdurahmonov, Q. (2019). *Aholini ijtimoiy muhofaza qilish* (O'quv qo'llanma). Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyoti jamg'armasi nashriyoti, TDIU.
10. Raximov, S. & Tursunov, N. (2020). *O'zbekiston Respublikasida xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashishning samaradorligi*. Toshkent: O'zbekiston davlat iqtisodiyot universiteti nashriyoti.